

Сучасні підходи до модернізації навчально-виховного процесу з фізичного виховання в закладах вищої освіти

Університет державної фіскальної служби України (м. Київ)

Постановка наукової проблеми та її значення. Фізичне виховання традиційно й обґрунтовано визнається найважливішим чинником дієздатності студентської молоді, ефективним засобом формування її здоров'я та підготовки до активної життєдіяльності й майбутньої високопродуктивної праці [13]. Потрібно відзначити, що на фоні реформування системи освіти в Україні, яка характеризується найбільш стрімкими темпами, на сьогодні, однією з найгостріших, важкорозв'язуваних залишається проблема саме реформування освіти в галузі фізичної культури й спорту [1, 5, 13]. Більшість фахівців [1, 5, 7, 8] пояснюють низький рівень здоров'я та фізичної підготовленості студентів не лише несприятливими соціально-економічними умовами життя й екологією, а й зниженням інтересу студентів до занять фізичною культурою та спортом, зменшенням обсягу й інтенсивності рухової активності, зниженням ефективності системи фізичного виховання у вищих навчальних закладах. Багатьма дослідженнями доведено, що зміст і спрямованість фізичного виховання в більшості закладів вищої освіти не забезпечують належного рівня здоров'я студентської молоді. Сьогодні існує чимало досліджень [1, 5, 7, 9, 10], пов'язаних із підвищенням якості організаційних та нормативно-правових сторін фізичного виховання студентів, технологічних аспектів формування ціннісних орієнтацій, потреб, мотивації студентів до занять фізичними вправами, використання сучасних видів рухової активності, упровадження в освітній процес інформаційних, здоров'язберігальних і здоров'яформувальних технологій, виховання студентської молоді на гуманістичних засадах та ін. Учені [3, 1, 5, 7, 9, 13] обговорюють питання здоров'я сучасної студентської молоді, досліджують вплив різних детермінант на формування способу їхнього життя, особливостей дозвіллевої діяльності, рухового режиму, вивчають рівень теоретичних знань і практичних навиків студентів. Однак більшість науковців приділяє увагу підвищенню ефективності процесу фізичного виховання в межах навчальних занять, у той час, як їхня позанавчальна діяльність із фізичного виховання все частіше ставиться фахівцями на другий план [5]. Фізкультурна діяльність студентів у позанавчальний час не зобов'язує їх до професійного розвитку через нормативну побудову занять, натомість створює креативні умови, надаючи їм можливість самостійно обирати зміст, обсяги й терміни та час проведення занять. Численні дані літературних джерел [3, 1, 8, 9, 13] свідчать, що саме такі заняття пріоритетні в організації змістовного дозвілля студентської молоді, підвищенні рівня їхньої рухової активності, відновленні після навчальних занять. Зважаючи на важливість порушеної проблеми, бачимо, що актуальними є дослідження, спрямовані на пошук підходів до модернізації навчально-виховного процесу з фізичного виховання в закладах вищої освіти. Дослідження виконано згідно з планом наукової роботи НУФВСУ на 2016–2020 рр. за темою кафедри здоров'я, фітнесу і рекреації «Теоретико-методологічні засади оздоровчо-рекреаційної рухової активності різних груп населення» (№ держреєстрації 0116U001630).

Мета дослідження – здійснити теоретичний аналіз підходів до модернізації навчально-виховного процесу з фізичного виховання в закладах вищої освіти.

Методи дослідження – теоретичний аналіз та узагальнення науково-методичної літератури, інформаційних ресурсів мережі Інтернет і документальних матеріалів, метод порівняння й зіставлення, абстрагування, логіко-теоретичний аналіз, педагогічні методи дослідження.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Традиційно фізичне виховання у вищих навчальних закладах розглядають як навчальну дисципліну, яка, з одного боку, виступає фізкультурно-спортивною діяльністю, а з іншого – є навчальною дисципліною, орієнтованою на виконання соціального замовлення – підготовку всебічно розвиненої гармонійної особистості, яка має високий рівень здоров'я, необхідну фізкультурну освіту й фізичну підготовленість і відповідає вимогам навчально-кваліфікаційної характеристики [5]. Проте, як відзначають дослідники [1, 5, 9], традиційна технологія викладання дисципліни «Фізичне виховання» у вищій школі вже не відповідає вимогам сучасного суспільства, оскільки зорієнтована на директивну модель, що побудована на пасивних інформаційних принципах і має репродуктивний характер. Згідно з якою викладачі намагаються змусити студентів виконувати відповідні нормативні розпорядження.

Здебільшого планування занять із фізичного виховання залежить від розуміння керівників закладів вищої освіти щодо необхідності збереження здоров'я студентів. На думку В. В. Приходька [11], це призводить до зміни статусу дисципліни «Фізичне виховання» у ВНЗ на статус факультативу з необов'язковим відвідуванням занять, відсутності контролю за виконанням вимог і нормативів, недосконалістю навчальних

програм, які жодним чином не враховують особливості майбутньої професійної діяльності, рівень рухової підготовленості, інтереси й потреби студентської молоді.

Численні дослідження [1, 5, 9, 11] вказують на те, що ігнорування законодавчих документів, спрямованих на розвиток фізичного виховання у вищих навчальних закладах України, сьогодні стало причиною того, що на загальнонаціональному рівні спостерігаємо стійку тенденцію до погіршення фізичного стану молоді та неготовності сучасних випускників повноцінно виконувати професійну діяльність. Ситуація, що склалася, вимагає радикальних змін у методичному й матеріально-технічному забезпеченні цієї галузі.

Одним із напрямів модернізації системи фізичного виховання на законодавчому рівні, стало ухвалення окремих норм Закону України «Про вищу освіту», згідно з якими фізичне виховання внесено до переліку обов'язкових до вивчення дисциплін. На доповнення до зазначеного проекту Міністерством освіти і науки України створено міжвідомчу робочу групу, одним із результатів роботи якої стало напрацювання Рекомендацій щодо організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах [7]. Рекомендації містять такі базові моделі та форми викладання фізичної культури у вищих навчальних закладах (див рис. 1).

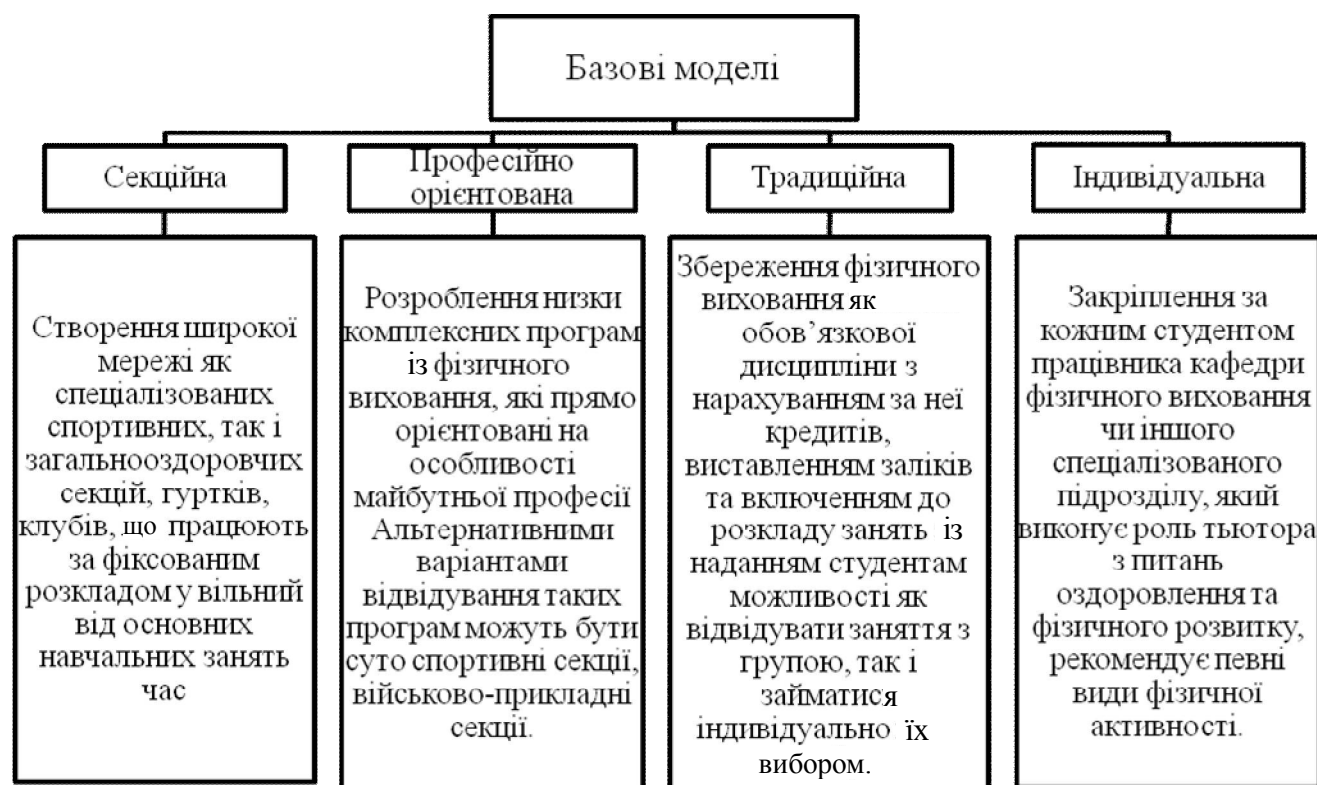

Рис. 1. Рекомендовані базові моделі та форми викладання фізичного виховання у вищих навчальних закладах

Також вищим навчальним закладам рекомендовано застосовувати різні стимули, які спонукають студентів для активної участі у фізичному вихованні: урахування спортивної активності в рейтинговому оцінюванні; визначення вимоги фізкультурно-спортивної активності як обов'язкової чи дуже пріоритетної для висування студентів для участі в програмах академічної мобільності; фіксацію успіхів студентів у заняттях фізичною культурою й спортом за допомогою видачі відповідних сертифікатів про досягнення тощо [7,].

На думку багатьох науковців [1, 5, 9, 13], серед найбільш дієвих стимулів формування цінностей здорового способу життя є розробка чіткої організаційної моделі та методичного супроводу позанавчальних форм занять, надання студентам права свободи вибору видів фізкультурно-оздоровчої діяльності й індивідуальних напрямів самовдосконалення згідно з їхніми інтересами, потребами та можливостями, що сприятиме формуванню мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до фізичної культури й підвищить їхню зацікавленість до занять у цілому, створення відповідних умов для забезпечення регулярної рухової активності студентів у канікулярний час і протягом екзаменаційних сесій. У подальшому планується розробити та впровадити модель формування цінностей здорового способу життя, обґрунтувати організаційно-методичні умови її супроводження.

У роботах провідних учених [1, 7, 8, 11, 13, 14] представлено низку заходів підвищення ефективності системи фізичного виховання у вищій школі: підвищення гуманітарної спрямованості фізичного виховання за допомогою посилення фізкультурно-валеологічної освіти; збільшення навчальних годин на викладання дисципліни «Фізичне виховання» у вищій школі, уживання заходів щодо формування

мотивації студентів до фізичного самовдосконалення; поліпшення програмно-нормативного забезпечення навчального процесу з фізичного виховання у ВНЗ; посилення професійної спрямованості фізичного виховання; збільшення рухової активності студентів за рахунок організації спортивно-масової роботи, секційної роботи та самостійних занять. Учені також наголошують на перспективності впровадження в навчальний процес із фізичного виховання спортивно-орієнтованих технологій [14]. Проведений В. О. Темченко аналіз засвідчив, що в цей час у вищих навчальних закладах усе ширше використовують спортивно-орієнтоване фізичне виховання студентів, що ґрунтується на принципах конверсії спортивного тренування, вільного вибору (у т. ч. зміни вибору) виду спорту, яке сприяє формуванню особистісної фізичної культури студента [14].

Аналіз спеціальної науково-методичної літератури дав підставу встановити, що на сьогодні питанням формування здорового способу життя та підвищення рухової активності студентської молоді з використанням різних засобів оздоровчо-рекреаційної рухової активності приділено достатньо уваги у фаховій літературі [3, 1, 5, 8 та ін.]. Зокрема, науковцями [7] вивчено підходи до формування в студентів теоретичних основ здорового способу життя в процесі фізичного виховання, що включали застосування інтерактивних методів навчання (міні-лекція, інформаційне повідомлення, презентація, «мозковий штурм», обговорення й дебати, рольова гра, метод проектів); обґрунтовано концепцію формування здорового способу життя студентської молоді в процесі фізичного виховання з використанням інноваційних технологій, розроблену з урахуванням передумов реалізації здоров'язбе-рігальної діяльності, концептуальних підходів, покладених в основу мети, завдань, принципів й умов їх реалізації, а також базової моделі та критеріїв ефективності; запропоновано базову модель створення інформаційного мікросередовища, яка об'єднала у своїй структурі модулі (нормативний, діагностичний, виховний, освітній), забезпечивши інтеграцію інноваційних технологій у напрямі діяльності вищого навчального закладу з формування здорового способу життя студентів, що реалізуються в процесі фізичного виховання.

Д. М. Анікєєвим [1] представлено місце й роль рухової активності не лише як важливого фактора підвищення рівня здоров'я та профілактики захворювань, а й такого, який забезпечує формування здорового способу життя за допомогою непрямого впливу на його складники, що сприяє раціональній організації вільного часу студентів, проявляється в збалансованому харчуванні, відмові від шкідливих звичок, тощо; розроблено та обґрунтовано комплекс організаційно-методичних заходів з удосконалення системи фізичного виховання студентської молоді, які враховують мотивацію студентів і спрямовані на створення відповідних умов для ведення здорового способу життя й забезпечення належних норм рухової активності студентської молоді. Дослідником [1] здійснено систематизацію засобів рухової активності, проаналізовано їх ефективність, представлено рекомендації щодо рухової активності студентів різних курсів навчання, відмінними особливостями яких є оптимальне співвідношення обов'язкових, факультативних і самостійних занять фізичними вправами та визначення спрямованості їх впливів; розширено уявлення про соціально-педагогічні чинники, що визначають спосіб життя студентської молоді, представлено роль рухової активності у формуванні здорового способу життя студентів.

Аналіз сучасної педагогічної теорії та практики свідчить, що необхідність модернізації навчально-виховного процесу з фізичного виховання студентів зумовлена недостатністю аудиторних занять із фізичного виховання в сучасній вищій школі, підвищенням ролі самостійної навчальної діяльності студентів у контексті нової парадигми вищої освіти, низькими показниками здоров'я й рухової підготовленості сучасної молоді та їх негативною динамікою впродовж навчання, що потребує подальших досліджень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз практичної роботи з організації фізичного виховання засвідчив, що в більшості навчальних закладів недостатньо застосовують ефективні форми роботи з охорони здоров'я молодого покоління, мало використовують їхні потенційні можливості для збереження й зміцнення здоров'я студентів. Процес збереження та зміцнення здоров'я студентів має фрагментарний, часто формальний характер; використовуються традиційні засоби виховання. Вище-зазначені недоліки – це причина низької якості навчально-виховного процесу фізичного виховання студентської молоді.

Подальші дослідження будуть спрямовані на визначення ефективності впровадження базових моделей і форм викладання фізичного виховання в закладах вищої освіти.

Джерела та література

1. Андреева О. Лімітуючі та стимулюючі чинники формування цінностей здорового способу життя студентів / О. Андреева, І. Кенсицька // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2017. – Вип. 26. – С. 37–42.
2. Андреева О. Оцінка відношення студентів до організації процесу фізичного виховання у вищих навчальних закладах / О. Андреева, О. Садовський // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2014. – № 15. – С. 31–35.

3. Андреева О. Рухова активність як складова рекреаційної культури студентів / О. Андреева, О. Садовський // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2016. – № 1. – С. 15–18.
4. Анікеєв Д. М. Рухова активність у способі життя студентської молоді : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / Дмитро Михайлович Анікеєв ; НУФВСУ. – Київ, 2012. – 20 с.
5. Бойко Ю. С. Формування аксіологічних установок до здорового способу життя у студентів ВНЗ : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 – «Теорія і методика виховання» / Ю. С. Бойко. – Умань, 2015. – 268 с.
6. Катерина У. Соціально-педагогічні передумови впровадження навчально-оздоровчих комплексів в процес фізичного виховання студентів / У. Катерина, О. Андреева // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки, 2014. – Вип. 14. – С. 18–22.
7. Кашуба В. А. Анализ использования здоровьесберегающих технологий в процессе физического воспитания студенческой молодежи / В. А. Кашуба, Е. В. Андреева, С. М. Футорный // Теория и методика физической культуры. – Алмааты, 2012. – С. 73–81.
8. Круцевич Т. Ю. Рекреативні заняття як чинник формування дозвільної культури / Т. Ю. Круцевич, О. В. Андреева, О. Л. Благій // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2008. – № 1. – С. 3–8.
9. Матвієнко М. І. Підготовка студентів до самостійних занять фізичними вправами : [навч. посіб.] / М. І. Матвієнко, М. Х. Хасанов. – Київ : ТОВ «Козарі», 2014. – 88 с.
10. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення щорічної оцінки фізичної підготовленості населення України» від 9. 12. 2015 р. № 1045 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=248719427>
11. Приходько В. В. Болонський процес і майбутнє вузівського фізичного виховання / В. В. Приходько // Теорія і практика фізичного виховання. – 2004. – № 2. – С. 31–36.
12. Рекомендації щодо організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах. Лист МОН № 1/9-454 від 25 вересня 2015 року «Щодо організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4440>
13. Садовський О. О. Формування рекреаційної культури студентської молоді в процесі фізичного виховання : дис. канд. фіз. вих. : 24.00.02 – «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / О. О. Садовський. – Київ, 2017. – 237 с.
14. Темченко В. О. Спортивно-орієнтоване фізичне виховання у вищих навчальних закладах із застосуванням інформаційних технологій : дис... канд. наук з фіз. виховання та наук : 24.00.02, ДДІФК / В. О. Темченко. – Дніпропетровськ, 2015. – 200 с.

Анотації

У статті подано аналіз наявних підходів до модернізації навчально-виховного процесу з фізичного виховання студентської молоді в закладах вищої освіти. Для системного підходу використано такі методи дослідження, як теоретичний аналіз та узагальнення науково-методичної літератури, інформаційних ресурсів мережі Інтернет і документальних матеріалів, метод порівняння й зіставлення, абстрагування, логіко-теоретичний аналіз. Установлено, що рекомендованими базовими моделями та формами організації фізичного виховання є секційна, професійно орієнтована, традиційна й індивідуальна. Наголошено також на перспективності застосування спортивно-орієнтованих та здоров'яформувальних технологій у навчальній і позанавчальній час для підвищення інтересу студентів для організованих занять із фізичного виховання, їх залучення до регулярних занять руховою активністю.

Ключові слова: студенти, заклади вищої освіти, фізичне виховання, модернізація, форми організації.

Валерий Бойко. Современные подходы к модернизации учебно-воспитательного процесса по физическому воспитанию в учреждениях высшего образования. В статье представлен анализ существующих подходов к модернизации учебно-воспитательного процесса по физическому воспитанию студенческой молодежи в учреждениях высшего образования. Для системного подхода использованы такие методы исследования, как теоретический анализ и обобщение научно-методической литературы, информационных ресурсов, сети Интернет и документальных материалов, метод сравнения и сопоставления, абстрагирования, логико-теоретический анализ. Установлено, что рекомендованными базовыми моделями и формами организации физического воспитания является секционная, традиционная, профессионально-ориентированная и индивидуальная. Отмечается также перспективность применения спортивно-ориентированных и здоровьесформирующих технологий в учебное и послеучебное время для повышения интереса студентов к организованным занятиям по физическому воспитанию, привлечения их к регулярным занятиям двигательной активностью.

Ключевые слова: студенты, учреждения высшего образования, физическое воспитание, модернизация, формы организации.

Valeriy Boyko. Modern Approaches to Modernization of the Educational Process of Physical Education in Higher Education Institutions. The article is devoted to the analysis of available approaches to modernization of the educational process on the physical education of students in higher education institutions. For the system approach, the following research methods were used: theoretical analysis and generalization of scientific and methodical literature, information resources of the Internet and documentary materials, the method of comparison and matching, abstraction, logical and theoretical analysis. It has been established that the recommended basic models and forms of physical education organization are sectional, professional-oriented, traditional and individual. It is also emphasized the prospect of using sports-oriented and health-forming technologies in the educational and non-academic time in order to increase the interest of students for organized physical education classes, involving them in regular motor activity.

Key words: students, higher educational institutions, physical education, modernization, forms of organization.